

УДК 595.773.1:504.2 (477.43)

А.В. Ліщук

ОГЛЯД ВИДІВ РОДУ *CHRYSOTOXUM* MEIGEN, 1803 (DIPTERA, SYRPHIDAE) ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Ліщук А.В. **Обзор видов рода *Chrysotoxum* Meigen, 1803 (Diptera, Syrphidae) западного региона Украины** // Науч. зап. Гос. природоведч. музея. – Львов, 2007. – Вып. 23. – С. 179-184.

У західному регіоні України виявлено 9 видів роду *Chrysotoxum*. Із них у Волинському Поліссі – 4, Малому Поліссі – 1, Розточчі – 3, Опіллі – 2, Західному Поділлі – 7, Прут-Дністровському межиріччі – 1, Українських Карпатах – 3 види.

Більшість видів (*Ch. bicinctum* (L.) *Ch. cautum* (Harr.) *Ch. elegans* Loew, *Ch. fasciolatum* (De Geer) *Ch. octomaculatum* (Curtis, 1837)) у регіоні притаманні гігро- і мезофітним біотопам, декілька видів (*Ch. fasciatum* (Müller, 1764), *Ch. verralli* (Collin, 1940)) трапляються як у гігро- і мезофітних, так і у ксерофітних біотопах.

Lishchuk, A. **Review of species of the genus *Chrysotoxum* Meigen, 1803 (Diptera, Syrphidae) in the western region of Ukraine** // Proc. of the State Nat. Hist. Museum. – Lviv, 2007. – 23. – P. 179-184.

Nine species of the genus *Chrysotoxum* from the western region of Ukraine have been recorded. Most of them (*Ch. bicinctum* (L.) *Ch. cautum* (Harr.) *Ch. elegans* Loew, *Ch. fasciolatum* (De Geer) *Ch. octomaculatum* (Curtis, 1837)) are typical of hygro- and mesophytic biotopes, few species (*Ch. fasciatum* (Müller, 1764), *Ch. verralli* (Collin, 1940)) occur both in hygro- and mesophytic and in xerophytic biotopes.

У Європі трапляється близько 750 видів дзюрчалок, у Польщі – 370 (з можливістю віднаходження ще 20-30 видів [9]).

З Палеарктики наведено 69 видів роду *Chrysotoxum*, з них в Україні трапляються 10 видів: *Ch. arcuatum* (L., 1758), *Ch. bicinctum* (L., 1758), *Ch. cautum* (Harris, 1776), *Ch. elegans* Loew, 1841, *Ch. fasciolatum* (De Geer, 1776), *Ch. intermedium* Meigen, 1822, *Ch. lineare* (Zetterstedt, 1819), *Ch. octomaculatum* Curtis, 1837, *Ch. vernale* Loew, 1841, *Ch. verralli* Collin, 1940 [8].

За даними сайту "Fauna Europaea" (<http://www.faunaeur.org/index.php>) у Палеарктиці 70 видів роду *Chrysotoxum*, у Європі 20 видів (*Ch. bicinctum* (Linnaeus 1758), *Ch. cautum* (Harris 1776), *Ch. cisalpinum* Rondani 1845, *Ch. elegans* Loew 1841, *Ch. fasciatum* (Müller 1764), *Ch. fasciolatum* (De Geer 1776), *Ch. festivum* (Linnaeus 1758), *Ch. gracile* Becker 1921, *Ch. impressum* Becker 1921, *Ch. intermedium* (Meigen 1822), *Ch. latifasciatum* Becker 1921, *Ch. lessonae* Giglio-Tos 1890, *Ch. lineare* (Zetterstedt 1819), *Ch. octomaculatum* Curtis 1837, *Ch. parmense* Rondani 1845, *Ch. rhodopense* Drensky 1934, *Ch. sackeni* Giglio-Tos 1890, *Ch. triarcuatum* Macquart in Webb & Berthelot 1839, *Ch. vernale* Loew 1841, *Ch. verralli* Collin 1940).

З Польщі [7, 9], Чехії і Словаччини [6] наводиться 11 видів: *Ch. arcuatum* (L.), *Ch. bicinctum* (L.), *Ch. cautum* (Harr.), *Ch. elegans* Loew, *Ch. fasciatum* (Müll.), *Ch. fasciolatum* (De Geer), *Ch. intermedium* Meigen., *Ch. lineare* (Zett.), *Ch. octomaculatum* Curt., *Ch. vernale* Loew, *Ch. verralli* Collin.

У західному регіоні України нами зареєстровано 9 видів роду, з них 1 за літературними джерелами.

Імаго роду трапляються на луках, зокрема на квітучих зонтичних рослинах; розвиток досліджений недостатньо, личинки попадаються в ґрунті, в дуплах дерев і т. п. [3]. Можливо, що личинки видів роду живуть у гниючій деревині, можливо, також, що живляться попелицями (Hans-Wilhelm Grömping: <http://www.naturschule.com>).

Матеріал і методика досліджень

Імаго мух-дзюрчалок збирали протягом 2005-2006 р.р. у західному регіоні України (і не тільки), нижче районування наведене згідно з фізико-географічним районуванням України [2]. У **Зоні мішаних лісів, Поліській провінції**, Волинському Поліссі – регіональному ландшафтному парку (РЛП) "Прип'ять-Стохід" (Волинська обл., Любешівський р-н, ок. с. Сваловичі; Ратнівський р-н, ок. с. Межи сить); Малому Поліссі – Львівська обл., ок. м. Броди. У **Лісостеповій зоні, Західно-Українській лісостеповій провінції**, Розтоцько-Опільській горбогірній області – природний заповідник (ПЗ) "Розточчя" (Львівська обл., Яворівський р-н, ок. смт Івано-Франкове); заказник (зак.) "Кошів" (Львівська обл., Миколаївський р-н, ок. с. Колодруби); Західно-Подільській височинній області – ПЗ "Медобори" (Тернопільська обл., Гусятинський р-н); національному природному парку (НПП) "Подільські Товтри" (Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н). В **Українських Карпатах**, Передкарпатській височинній області – НПП "Гуцульщина" (Івано-Франківська обл., Косівський р-н); Зовнішньокарпатській області – НПП "Сколівські Бескиди" (Львівська обл., Сколівський р-н, ок. с. Дубина).

Матеріалом для написання статті стали і результати опрацювання колекцій мух-дзюрчалок Державного природознавчого музею НАН України (м. Львів) (ДПМ) та Зоологічного музею Інституту систематики і еволюції тварин ПАН (м. Краків).

Результати досліджень

Нижче наводимо анотований список видів роду *Chrysotoxum*, які зареєстровані у західному регіоні України.

Підродина *Chrysotoxinae*
Триба *Chrysotoxini*
Рід *Chrysotoxum* Meigen, 1803

1. *Chrysotoxum fasciatum* (Müller, 1764)

(= *arcuatum* sensu auct., non Linnaeus, 1758; = *festivum* sensu auct., non Linnaeus, 1758, = *motasi* Šuster, 1936)

Матеріал: 144 екз.

Розповсюдження: Європа – від Ірландії, Норвегії, Фінляндії до Італії, колишньої Югославії, Болгарії; у колишньому СРСР – до Закавказзя, Західного і Східного Сибіру, Далекого Сходу; Азія – Іран, Монголія, Японія (Хонсю) [8]. У Польщі вказаний з Поможа і Татр, від травня до вересня [3]. У Чехії (Богемія, Моравія) і Словаччині [6]. Палеарктичний вид у Бещадах трапляється до висоти 1250 м н.р.м. [7].

Вказаний (*Chrysotoxum festivum* L.) з околиць Перемишля (VI₃) [4]. У Закарпатті трапляється часто і віднесений до дендрофільних елементів [1].

У західному регіоні України широко розповсюджений і найчисленніший вид. Виявлений у Волинському Поліссі (РЛП "Прип'ять-Стохід" і ок. с. Межисить), регіоні Розточчя (Львів: Клепарів, Голоско; смт. Івано-Франкове: ПЗ "Розточчя"), Опіллі (зак. "Кошів"), Західному Поділлі (ПЗ „Медобори”: степові ділянки – товтри Гостра, Довга та лісові біотопи); НПП „Подільські Товтри”: ур. Совиний яр, ур. Панівецька дача, каньйон Дністра і Смотрича, Вербські товтри, ок. с. Баговиця), Карпатах (НПП „Сколівські Бескиди”: долина р. Кам'янка; НПП „Гуцульщина”: галявини і просіки серед дубових лісів Старокутського лісництва; м. Яремче).

Біотопи: трапляється як у вологих (гігрофітні та мезофітні заплавної луки), так і ксерофітних (лучно-степові ділянки на Товтровому пасмі) біотопах.

Імаго виявлені з 1 травня до 11 вересня; за місяцями: травень – 8, червень – 70, липень – 12, серпень – 27 і вересень – 1 екз.

Личинки хижі [7].

2. *Chrysotoxum bicinctum* (Linnaeus, 1758)

Матеріал: 18 екз.

Розповсюдження: Європа – від Ірландії, Великобританії, Фінляндії до Іспанії, Італії, Болгарії; у колишньому СРСР – від Ленінградської обл. до Закавказзя, Казахстану, Середньої Азії (Киргизія), Західний і Східний Сибір; Азія – Монголія; Північна Африка – Марокко [8]. Масовий повсюдно в Польщі, травень-серпень [3]. У Чехії (Богемія, Моравія), Словаччина [6]. У Бещадах трапляється не дуже часто, до 1300 м н.р.м.

У західному регіоні України зареєстрований у Розточчі (Львів: Знесіння, Сокильники; ПЗ „Розточчя” ур. Заливки), Опіллі (зак. "Кошів"), Волинському Поліссі (ок. с. Межисить), Малому Поліссі (м. Броди), Західному Поділлі: долина Дністра, НПП „Подільські товтри” долина р. Студениці ур. Совиний яр серед грабово-дубових лісів.

Біотопи: усі особини зібрані в гіро- і мезофітних біотопах.

Імаго виявлені з 26 травня до 14 серпня.

Личинки хижі [7].

3. *Chrysotoxum cautum* (Harris, 1776)

Матеріал: 10 екз.

Розповсюдження: Європа – від Великобританії, Фінляндії до Іспанії, Італії, Болгарії; у колишньому СРСР – від Ленінградської обл. до Закавказзя, Казахстану, Середньої Азії (Киргизія), Зх. Сибіру (Алтай) [8]. У Польщі вказаний з Поможа і долини Ніди, травень-серпень [3]. У Чехії (Богемія, Моравія), Словаччина [6].

У західному регіоні України виявлений в НПП "Подільські Товтри" (Кам'янець-Подільський р-н: ур. Панівецька дача, с. Баговиця, с. Каштанівка), Карпатах (Сколівські Бескиди: ок. м. Сколе).

Біотопи: траплявся в гіро- і мезофітних біотопах.

Імаго виявлені з 18.05 до 24.08.

4. *Chrysotoxum elegans* Loew, 1841

Матеріал: 5 екз.

Розповсюдження: Європа – від Великобританії, Фінляндії до Іспанії, Італії, Болгарії; в колишньому СРСР – Центрально- і Південноєвропейський регіони, Закавказзя, Казахстан [8]. У Польщі вказаний з околиць Кракова, травень-серпень [3]. У Чехії (Богемія, Моравія), Словаччина [6]. У Бещадах попадається до 500 м н.р.м., рідкісний.

У західному регіоні України у Волинському Поліссі (РЛП „Прип’ять-Стохід” і ок. с. Межисить). У колекції ДПМ є особини з с. Синьків.

Біотопи: попадався в долині Прип’яті.

Імаго виявлені з 1.05 до 10.08.

Личинки хижі [7].

5. *Chrysotoxum fasciolatum* (De Geer, 1776)

Матеріал: 3 екз.

Розповсюдження: Європа – від Норвегії, Швеції, Фінляндії до Франції, Італії, Югославії, Болгарії; у колишньому СРСР – Північно- і Центральноєвропейський регіони, Закавказзя, Середня Азія (Киргизія), Зх. і Сх. Сибір, Далекій Схід; Азія – Японія, Неварктичний регіон [8]. У Польщі вказаний з Татр, Пенінів і Кудови, травень-серпень [3]. У Чехії (Богемія, Моравія), Словаччина [6]. У Бещадах трапляється до 1150 м н.р.м.

Виявлений 1 екз. у НПП "Сколівські Бескиди" 19.08.2005 р. в ок. м. Сколе (долина р. Кам’янка), у колекції ДПМ є 1 екз. з м. Тернополя.

Личинки хижі [7].

6. *Chrysotoxum intermedium* Meigen, 1822

Матеріал: літературні джерела.

Розповсюдження: Європа – Бельгія, Німеччина, Польща, Чехія, Словаччина, Франція, Швейцарія, Угорщина, Румунія, Португалія, Іспанія, Італія, колишня Югославія, Болгарія, Албанія, Греція; у колишньому СРСР – Південноєвропейський регіон, Закавказзя, Казахстан, Середня Азія; Азія – Афганістан; Північна Африка – Марокко, Алжир, Туніс [8]. У Польщі вказаний з околиць Сонча і Буковини (Україна), травень-серпень [3]. У Чехії (Богемія, Моравія), Словаччина [6]. У Бещадах виявлений до 1300 м н.р.м.

Личинки хижі [7].

7. *Chrysotoxum octomaculatum* (Curtis, 1837)

Матеріал: 5 екз.

Розповсюдження: Європа – Швеція, Великобританія, Нідерланди, Бельгія, Німеччина, Польща, Чехія, Словаччина, Франція, Швейцарія, Угорщина, Іспанія, Італія, колишня Югославія, Румунія, Болгарія; у колишньому СРСР – Північно-, Центрально- і Південноєвропейський регіони, Закавказзя, Казахстан, Західний Сибір [8]. У Польщі вказаний з Поможа і середньої частини країни, травень-вересень [3]. У Чехії (Богемія, Моравія), Словаччина [6].

У західному регіоні України виявлений в Західному Поділлі (НПП "Подільські Товтри").

Біотопи: долина р. Смотрич (грабово-дубовий ліс).
Імаго з 6.06 до 17.08.

8. *Chrysotoxum vernale* (Loew, 1841)

Матеріал: 8 екз.

Розповсюдження: Європа – Швеція, Фінляндія, Великобританія, Данія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Бельгія, Люксембург, Чехія, Словаччина, Франція, Швейцарія, Угорщина, Португалія, Іспанія, Італія, колишня Югославія, Румунія, Болгарія; у колишньому СРСР – Центрально- і Південноєвропейський регіони, Закавказзя, Казахстан, Середня Азія (Киргизія, Туркменія), Західний і Східний Сибір, Далекий Схід; Азія – Іран [8]. Повсюдно у Польщі, травень-серпень [3]. У Чехії (Богемія, Моравія), Словаччина [6]. Ок. м. Перемишль (Польща) [4].

У західному регіоні України виявлений у Розточчі (Львів: Клепарів; смт. Івано-Франкове) і Західному Поділлі (с. Синьків та НПП "Подільські Товтри").

9. *Chrysotoxum verralli* (Collin, 1940)

Матеріал: 2 екз.

Розповсюдження: Європа – Великобританія, Данія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Німеччина, Чехія, Словаччина, Франція, Болгарія; у колишньому СРСР – від Ленінградської обл. до Кавказу, Західного (Алтай, Саяни, Тува) і Східного Сибіру (Іркутськ) [8]. Польща [9]. У Чехії (Богемія, Моравія), Словаччина [6].

У західному регіоні України виявлений на Волинському Поліссі (ок. с. Сваловичі).

Біотопи: заплава р. Прип'ять.

Імаго виявлені з 20.06 до 6.08.

Висновки

У західному регіоні України зареєстровано 9 видів (із 10-ти фауни України) роду *Chrysotoxum*. Із них у Волинському Поліссі – 4, Малому Поліссі – 1, Розточчі – 3, Опілля – 2, Західному Поділлі – 7, Прут-Дністровському межиріччі – 1, Українських Карпатах – 3 види.

Більшість видів – *Ch. bicinctum* (L.) *Ch. cautum* (Harr.) *Ch. elegans* Loew, *Ch. fasciolatum* (De Geer) *Ch. octomaculatum* (Curtis, 1837), у регіоні притаманні гігро- і мезофітним біотопам, декілька видів – *Ch. fasciatum* (Müller, 1764) *Ch. verralli* (Collin, 1940), трапляються як у гігро- і мезофітних, так і у ксеротермних біотопах.

1. Аникина З.Л. К изучению экологии журчалок (Diptera, Syrphidae) Закарпатья // Экология насекомых и других наземных беспозвоночных Советских Карпат. – Ужгород, 1964. – С. 3-6.
2. Географічна енциклопедія України. – К.: "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 1993. – 3: П-Я. – 480 с.
3. Bańkowska R. Muchówki – Diptera Syrphidae // Klucze do oznaczania owadów Polski. – Warszawa: Państwowe wyd-wo nauk., 1963. – 3. – 237 s.
4. Bobek K. Przyczynek do fauny muchówek okolicy Przemyśla // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1894. – 29. – S. 142-167.

5. Bobek K. Przyczynek do fauny muchówek Podola galicyjskiego i okolicy Lwowa // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1897. – 32. – S. 79-96.
6. Holinka J., Mazánek L. Syrphidae // Check List of Diptera (Insecta) of the Czech and Slovak Republics. – Prague: Karolinum Charles University Press, 1997. – S. 60-66.
7. Klasa A., Palaczyk A., Soszyński B. Muchowki (Diptera) Bieszczadów // Monografie Bieszczadzkie. – Ustrzyki Dolne, 2000. – 8. – S. 305-369.
8. Peck L. V. Family Syrphidae // Soós A. & Papp L. (eds.). Catalogue of palearctic Diptera. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988. – Vol. 8 (Syrphidae-Conopidae). – P. 11-230.
9. Soszyński B. Syrphidae – Conopidae // Wykaz zwierząt Polski. Tom II, Cz.XXXII/25-29. Insecta: Trichoptera – Siphonaptera. Wrocław – Warszawa – Kraków: Wyd-wo Polskiej Akademii Nauk, 1991. – S. 162-169.

Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів,
e-mail: nastyxa@ok.kz